
**DE COMPAGNONS DER BOEKDRUKKUNST EN BOEKBINDERIJ
DER STAD GEND.**

Sedert jaren kennen we thans de maatschappelijke zekerheid - waarin we onder meer de principes kunnen zien van solidariteit en verplicht sparen -, die de werknemer beschermt tegen ziekte, werkloosheid, enz. Er zijn echter tijden geweest, dat bij ziekte of werkloosheid van het ge-

zinshoofd, het gezin onmiddellijk verviel in de bitterste armoede en ellende en beroep moest doen op de liefdadigheid.

Ons verhaal begint op 11 mei 1806. Op die dag kwamen de letterzetters, drukkers en boekbinders samen en besloten een onderstandskas te stichten, die ze "Borze" noemden. Het initiatief ging uit van J.F. Laval. Laval was geboren te Gent op 27 juni 1774 en was gedurende ongeveer 35 jaar letterzetter. In 1818 werd hij hulpbibliothecaris van de universiteitsbibliotheek en maakte zich hier verdienstelijk door het opstellen van een aantal inventarissen. Laval heeft ons ook een manuscript nagelaten "Dag-aanteekening of kronijke van het voorgevallene binnen de stad Gend van 29 January 1813 tot Augusti 1815", dat bewaard wordt in de universiteitsbibliotheek. Ook door Laval beschikken we over het eerste reglement van "de Borze". Wat ons onmiddellijk opvalt, is dat de vereniging geen bestuur heeft; de algemene vergadering moet telkens beslissen.

Art. 2 bepaalt : "Er zal wekelijks op elke Drukkerij en Binderij door eenen Ontfanger daertoe aengesteld, ontfangen worden een Decim of vlaemschen stuyver per Compagnon en Leerling, welken Ontfanger zal gehouden zijn alle maenden de penningen te behandigen aen den Kassier". Wie kan lid worden ? De leden moeten sedert drie jaar het beroep van letterzetter-drukker-boekbinder uitoefenen en de stad bewonen. "De compagnons, meer als drie jaer op de kunst en die niet contribuieren, te rekenen met den dag der institutie (oprichting der vereniging), indien zij naerdien zouden willen inkomen, zullen voor alle verschenen jaer betaelen tot drij schellingen courant en daerenboven vervallen in den art. 7 op de vreemdelingen. Insgelijks zal het zijn met degene die in het vervolg op de konst zullen komen." Dit art. 7 bepaalt "Geenen vreemdeling zal aengenomen worden vooraleer hij een jaer domicile binnen deze stad zal hebben : hij zal gehouden zijn nog een jaer te contribuieren, eer hij het recht kan genieten benevens de andere compagnons; daerenboven zal hij voor welkom betaelen twee schellingen courant ten profijte der Borze".

Welke steun verleende nu de Borze ? De zieke leden na zeven dagen werkonbekwaamheid en die thuis behandeld werden, ontvingen 3 gulden 3 stuivers per week of 9 stuivers per dag. Aan de leden, die in het hospitaal werden verzorgd, werd een gulden 11 stuivers per week of 4 1/2 stuivers per dag uitgekeerd (dit als steun voor het gezin). De ziekte moet gestaafd worden door "eene behoorlijke attestatie van den docteur" (art. 8). Tenslotte werden aan de leden, die "tot zekeren ouderdom gekomen zijnde, dat hij onbekwaam zal geworden zijn nog te kunnen werken tot en wanneer hij in een huys van weldadigheid zal geraeken, dan zal hij bij titel van ouden compagnon wekelijks bij den

kassier mogen ontfangen eenen schelling courant; hij zal zig met min moeten vergenoegen na maete der fonds". Art. 22 voorziet echter een beperking : "Den genen die zig ziek maekt 't zij door dronkenschap, 't zij door het verkeeren in slegte huizen, kan geene pretentie maeken op de borze".

Er werd ook steun verleend in enkele andere gevallen. "Aen de jongheden, die de conscriptie noodzaekt op te trekken" werd een som van zes gulden en zes stuivers verleend als reisgeld. Ook de leden, die werkloos waren en naar een andere stad gingen om werk te zoeken, kregen dezelfde som als reisgeld. Echter "Indien er eenen compagnon van zijnen meester bedankt wordt door zijn slegt gedrag of onwetenschap of wel dat hij zijn eygen afdankt, om naer eenen anderen stad te reyzen, kan geene pretentie maeken op de Borze" (art. 15).

Hoe werd de Borze bestuurd ? "Den kassier zal alle zes maanden prompt en zuyvere rekening doen aen de ontfangers en alle jaeren aen de generaliteyt, die hun zullen moeten laeten vinden op de plaets waer den kassier hen roepen zal, dit op de boete van drie stuyvers courant" voor de afwezigen. Op de vergadering moest de leden zich behoorlijk gedragen. Er was een boete voorzien voor "die elkander injurieren of uytshelden, te weten den eersten belediger : drie stuyvers", "die handgemeen worden, elk eenen schelling courant", "en indien er bloed gestort wordt, elk twee schellingen" alles ten profijte der kasse.

Bij de stichting in 1806 sloten zich 56 leden aan uit negen drukkerijen. (drukkerij Begijn : 15 leden, Steven : 10 leden). Uit een brief van Laval van 2 november 1808 blijkt, dat de Gentse letterzetters het voorbeeld hebben gevolgd van hun Parijse collega's, voorbeeld waarop de Moniteur en het Journal des Débats de aandacht hadden gevestigd. Op 11 november 1808 verleent burgemeester Pycke zijn goedkeuring aan het reglement.

Vanaf 1819 werd aan de zieke leden elf stuivers per dag verleend. Na 1830 ontvingen de zieken 1,50 fr. per dag en dit gedurende zes maanden, daarna 1,25 fr. per dag gedurende drie maanden. Na negen maanden moet de vergadering beslissen over de steun, die verder zal verleend worden.

In 1853 vierde de boekdrukkers-ziekenbeurs feest : werden gehuldigd Karel Lodewijk Kockenpoo, die sedert 25 jaar algemeen ontvanger was en Canneel, de oudste letterzetter van Gent. Canneel was de vader van de kunstenaar Th. Canneel (Gent 1817-1892), directeur van de Academie te Gent van 1850 tot 1892, en die voornamelijk bekend is voor zijn muurschilderingen in de Sint-Annakerk.

Op 25 mei 1856 vierde de ziekenbeurs haar vijftig jarig bestaan. Een groot banket in de herberg Den Handboog in de Lange Munt verenig-

de meer dan honderd disgenoten. Gedurende die vijftig jaar was in totaal ongeveer 20 000 fr. aan zieke leden en oude leden uitgekeerd terwijl er nog 3000 fr. in kas was. Het laatste overlevende lid-medestichter J.B. De Leeuw werd hartelijk gevierd. Ook Laval was aanwezig; de man was blind en zou op 27 februari 1859 overlijden.

Op 16 november 1873 werd een pensioenkas gehecht aan de boekdrukkers-ziekenbeurs met het doel de oude of tot werken onbekwame leden een levenslang pensioen te verlenen. Om een pensioen te kunnen genieten moest men ten minste dertig jaar lid zijn bij de ziekenbeurs of de pensioenkas en 65 jaar oud zijn. De bijdrage bedroeg 20 centimes per maand, boven de inleg voor de ziekenbeurs. Verdere inkomsten kwamen van omhalingen en de opbrengsten van feesten, tombola's, concerten, toneelvertoningen. De betaling der pensioenen ving aan van zodra de kas over een kapitaal van 50 000 fr. zou beschikken. Het te betalen pensioen mocht maximum 1,50 fr. per dag bedragen; het pensioen zal verhoogd worden tot twee frank per dag als het kapitaal meer dan 100 000 fr. bedraagt. De gebrekkigen en ongeneesbaren, die niet meer kunnen werken en die meer dan vijf jaar en minder dan twintig jaar lid waren, ontvangen de helft van het vol pensioen. In 1883 was de som van 50 000 fr. bereikt en werden de eerste pensioenen uitbetaald. De eerste tombola had 15 452 fr. opgebracht; de tweede tombola van 1880 bracht 21 208 fr. op en dit met lotjes van tien centimes.

In 1900 werd de pensioenkas aangesloten bij de Spaar- en Lijfrentekas, waardoor de leden de voordelen van de staatskas konden genieten. In 1905 telde de pensioenkas van de drukkers 170 leden, die aangesloten waren op de staatskas. Aan de zieke leden werd nu twee frank per dag uitbetaald. In 1905 telde de ziekenbeurs 323 werkende leden.

Op 9 juli 1906 werd het honderdjarig bestaan van de boekdrukkers-ziekenbeurs gevierd. Een lange stoet, waarin meer dan negentig maatschappijen opstapten, trok door de stad. Het kapitaal van de ziekenbeurs bedroeg 85 000 fr. in 1906.

Art. 20 van het reglement verbood over politiek te spreken tijdens de vergaderingen. Op het einde van de negentiende eeuw woedde de strijd voor het algemeen stemrecht met er naast nog een strijd tussen socialistische en anti-socialistische vakbonden. Het is duidelijk, dat van buiten uit gepoogd werd de leden van de ziekenbeurs in de strijd te betrekken.

De boekdrukkers-ziekenbeurs, opgericht in 1806 - het begin van de negentiende eeuw - is een prachtig voorbeeld van solidariteit. Dat dit initiatief uitging van drukkers-letterzetters-boekbinders is niet zo verwonderlijk: de groep is beperkt, waardoor verstandhouding gemakkelijker is; bovendien was de verstandelijke ontwikkeling van deze werknemers

heel wat hoger dan de ontwikkeling van werknemers in andere beroepen. Zo waren heel wat leden van de ziekenbeurs lid van de Fonteinisten en van Broedermin, zoals Pieter De Cort, Frederik De Stoop, Van Doosselaere, Fontaine, Fauconnier, allen letterzetters; K. Onderet was boekbinder. Het eerste drietal schreef ook toneelstukken. Op het einde van de negentiende eeuw, maar voornamelijk na wereldoorlog I is schaalvergroting onafwendbaar; ziekenbonden, waarvan de leden behoren tot eenzelfde beroep, zijn voorbijgestreefd. Voeg daarbij de grote evolutie in de arbeidersorganisatie. Zo zal de Borze na een meer dan honderdjarig bestaan verdwijnen. Wie zal echter de betekenis van de Borze bepalen als voorbeeld voor de oprichting van andere ziekenbonden en pensioenkasen ?

J. DE MEESTER

HET WACHTHUIS OF DE BEURS OP DE KOUTER

Op 6 maart 1738 beslisten de schepenen van de Keure op de Kouter een wachthuis voor de Oostenrijkse troepen te bouwen. Sedert 1715 waren onze gewesten trouwens opnieuw met Oostenrijk verenigd. De stadssoldaten of de stadswaeckende mannen behielden hun wachthuis in het stadhuis. In het resolutieboek lezen we : "Ten voornoemde daeghe is gheresolveert te maecken eenen nieuwen corps de garde op den peerdencauter deser stadt ende daertoe te ghebruycken de penninghen te procederen van de vercoopinghe van de officien van prysers."

Architect Bernard De Wilde werd belast met het tekenen van het plan. Bouwmeester J.B. Simoens bouwde het wachthuis voor een som van 1366 ponden wisselgeld. David 't Kint, inspecteur van de stedelijke bouwwerken, werd met het toezicht belast. Bernard De Wilde tekende ook de nieuwe schouwburg en het gildenhuis van de Sint-Sebastiaansgilde.

Het wachthuis werd niet uitgevoerd als het oorspronkelijk plan van architect De Wilde. Op het ontwerp zat boven het raam van het balkon De Maagd van Gent op een leeuw en met de linker hand op het schild met de wapens van Vlaanderen en Gent. Bij de uitvoering werd dit schild vervangen door de loop van een kanon en een wapentrofee. De keizerlijke Oostenrijkse arend boven het dak werd natuurlijk door de Fransen weggenomen. Het wachthuis was gedeeltelijk gebouwd op een stuk grond toebehorende aan de stad Gent en op een stuk grond van de Sint-Sebastiaansgilde, die er voor een vergoeding ontving. Het nieuw